

Család és életmód

LÁNG PANNI

Egy budapesti polgárcsalád mindennapjai*

A család

Apai üknagyapám 1785-ben született Alsótoldon s csak annyit tudni róla, hogy a „nagy kolera idején” halt meg. Fia, dédnagyapám 1815-ben született Szent Iványban. Tanító volt. Nagyapám, Löwy Jónás 1856-ban szintén Szent Iványon született, de élete jelentős részét egy Gömör megyei kis faluban, Ajnácskón élte le.

1880-ban nőül vette Mahler Johannát, kinek apja 1812-ben Irsán született. Német—francia nyelvtanár volt.

Nagyszüleimnek hat gyermeke volt, ezeknek az eltartása, taníttatása hőskölte-ménybe illő erőfeszítések árán volt csak lehetséges, mert életik első felében nagyszüleim keservesen küszködő, szegény, nehezen dolgozó emberek voltak.

Annál nagyobb volt a tudásvágy, az ambíció a két fiúban. Nagybátyám, Láng Ignác építésmérnök lett, műszaki fótanácsos, majd államtitkárként ment nyugdíjba a negyvenes évek második felében.

Apám, második gyerek a sorban, 1885. augusztus 16-án Ajnácskón az oroszlan jegyében született és e csillagkép méltó képviselője lett. Meztláb járta az elemi osztályokat, és mikor kitűnő tanulóként bekerült Losoncra a gimnáziumba, neki kellett látnia a pénzkeresésnek. Iskolába menés előtt, hajnalban kiment a piacra és ott segített a kofáknak nemcsak a nagybani bevásárlásnál, hanem a rakodásnál sokkal nehezebb munka elvégzésében, a nagykereskedőkkel való elszámolásban, a kölcsönök és törlesztések nyilvántartásában, sőt még az alkudozásban is. Ellenszolgáltatásként nemcsak néhány krajcárt keresett naponta, hanem az ennivalóját is.

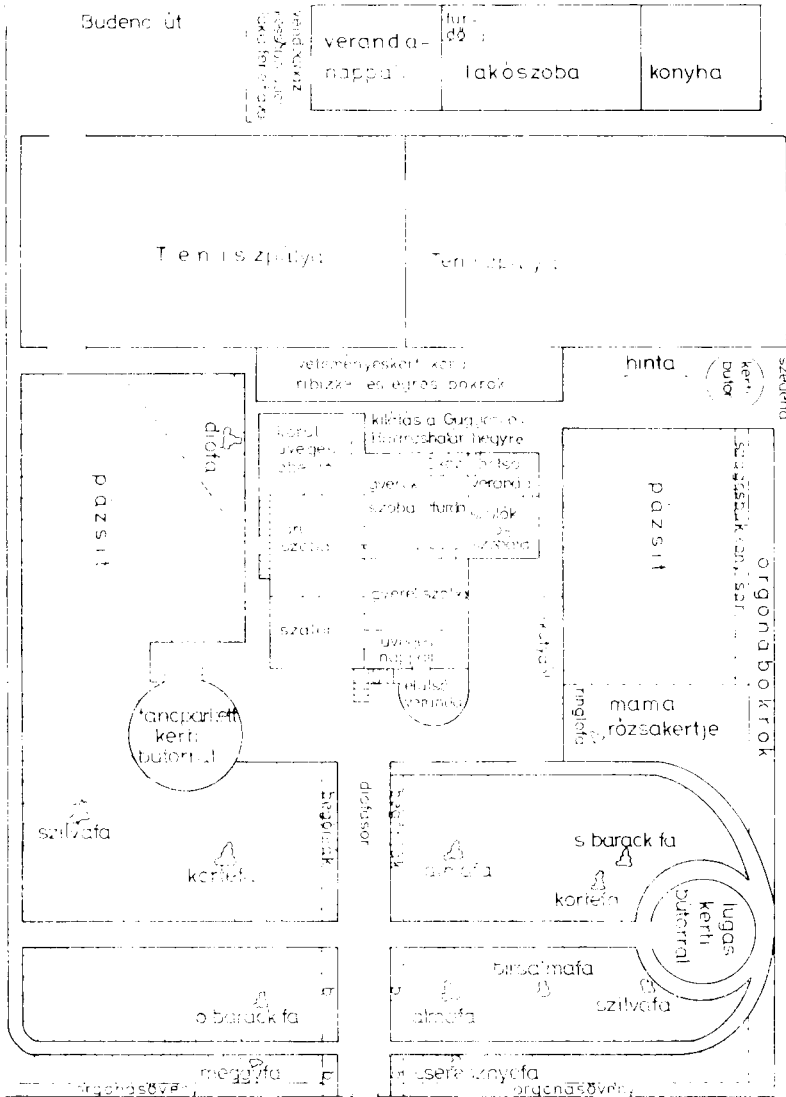
Kitüntetéssel érettségizett és mivel — szerencséjére — a magyar királyi posta elutasította felvételi kérvényét, mert kézírása nem volt kalligrafikus, felkerült Budapestre, a jogi egyetemre. Diákévei a vakbuzgó magolás és nélkülözés jegyében zajlottak. Teljesen önálló volt: sem otthonról, sem másfelől segélyt, támogatást nem kapott. 1910. november 17-én már nem Löwy, hanem dr. Láng Lajos néven lett a Budapesti Ügyvédi Kamara tagja.

Apám működési területei, közéleti tevékenysége

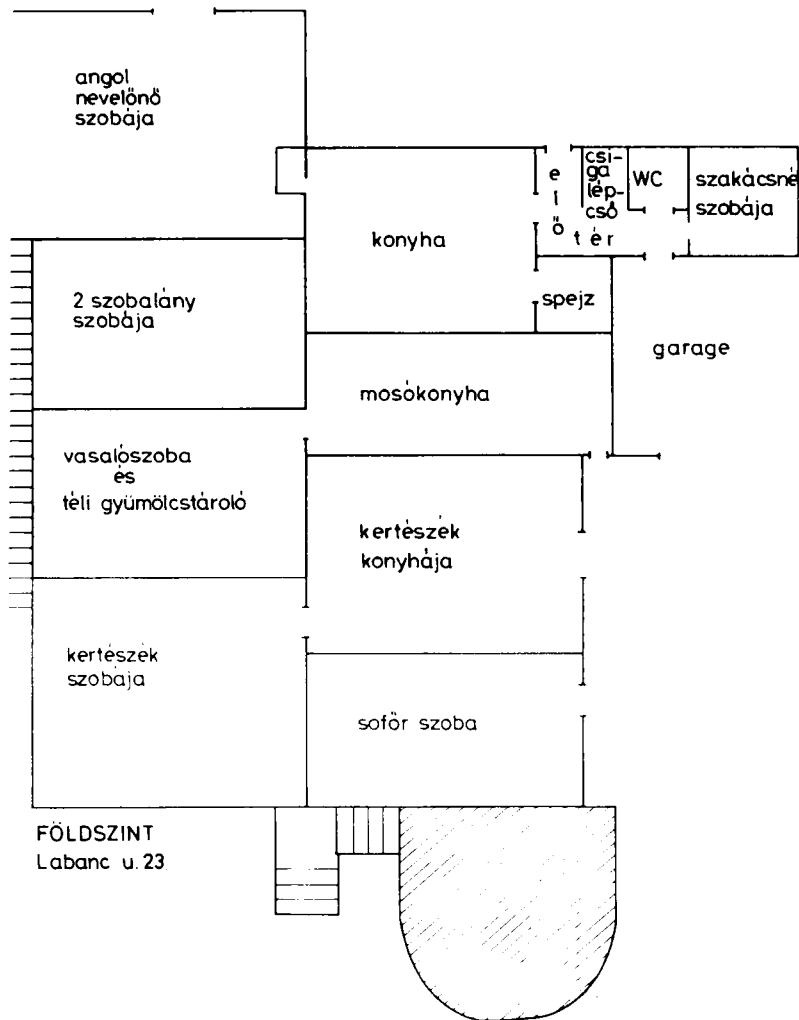
Röviddel ezután belépett a Magyar Érték és Iparbank Rt.-hez, melynek előbb titkára, majd főtitkára lett. Innen vette őt át 1915-ben a Magyar Bank és Kereskedelmi Rt., melynek ügyésze, főügyésze, végül a jogügyi osztály vezetője, jogtanácsosa és a bank ügyvezető igazgatósági tagja lett. A későbbi Angol—Magyar Bank néven ismert pénzintézet mindennemű jogi ügyleteinek bonyolítása mellett számtalan magánkliense is volt, de kizárólag nagy gazdasági ügyekkel foglalkozott.

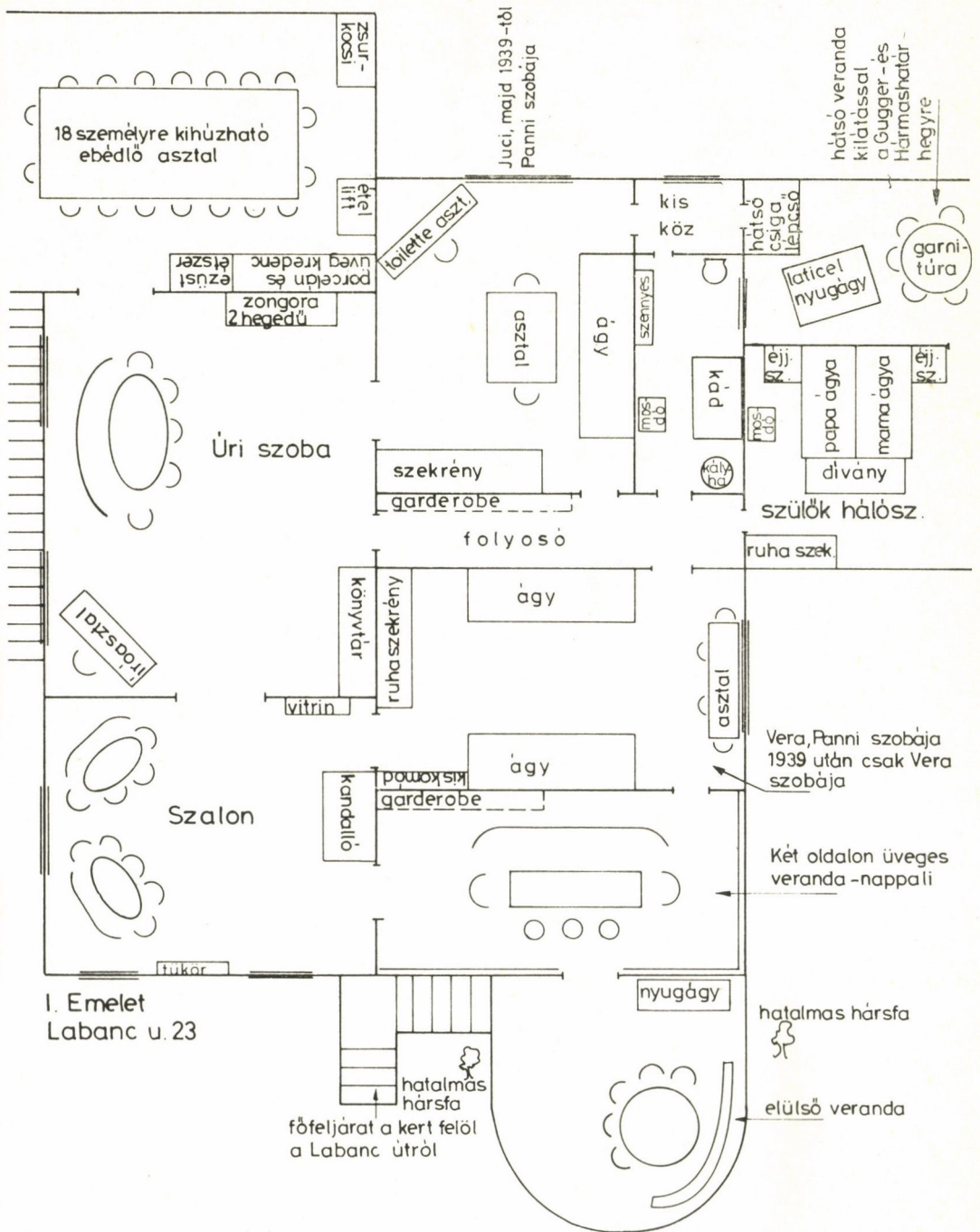
Politikai hovatartozását ösztönös igazságérzete, szociális érzékenysége akkor is predestinálta volna, ha történetesen nem szegénysorsú zsidó családból származik. Lángoló magyar hazafi volt és maradt mindvégig! Már fiatalon rajongott Vázsonyi Vilmosért, annak politikájáért, így rövidesen belépett a Demokratata Pártba. 1925. június 17-én Budapest Székesfővárosi Törvényhatósági Bizottságának tagja, városatyja lesz, majd 1932 februárjában a főváros őt, mint egyetlen zsidó városatyát küldi delegáltjaként az országgyűlés felsőházába.

* Olvasóink — folyóiratunk más rovataiban — eddig is találkozhattak *nem* történések (kutatók) tollából származó írásokkal. A visszaemlékezések azonban nem csupán a politikátörténet terén gazdagíthatják ismereteinket, hanem legalább ilyen mértékben a társadalomtörténet területén is. Az itt következő visszaemlékezés egy a statisztikai és egyéb források segítségével szinte megközelíthetetlen felső, nagypolgári réteg életviszonyaiba enged sokrétű bepillantást. A jelen közleményt a szerző nagy terjedelmű és egyéb szempontból is igen tanulságos családtörténeti munkájából választottuk ki. — A szerk.

Labanc u. 23.

Anyám családja

Anyám ősai a 18-ik században még a Rajna menti Bonn városkában kékfestők voltak. A munkájukhoz szükséges indigót kalandos utakon hozatták Indiából. Idővel a konkurencia a Schulz család egy részét arra készítette, hogy áttelepüljön Szlovákiába, a Turóc megyei Szucsány falucskába, ahol a Vág folyó vize a festett anyag öblítésére kiválóan alkalmas volt. Innen a házaló vándorkereskedők hordták szét a készárut egészen az Orosz Birodalom közepéig. Sok év szorgalmas munkája és befektetése nyomán a kékfestés mellett földet vettek, állattenyésztéssel foglalkoztak, majd szeszfőzdét is létesítettek, két téglagyárat építettek Szucsányban és Turócszentmártonban, emellett mészégetőjük, később gépgyárak és ipari kéménygyárak is volt.

Nagyapám, Schulz Manó, születésekor családja tehát már kétségtelenül igen gazdag volt. Tanulmányait Bécsben a Kereskedelmi Főiskolán végezte. Ezután Budapestre került, s hogy megtanulja a magyar nyelvet, páholyt bérelt a Nemzeti Színházban. Felesége, Ungár Ignác kassai malomtulajdonos másodszüllött leánya volt. Dédnagyapámról tudom, hogy a város legtekintélyesebb polgárai közé tartozott: a kassai sakk-kés elnöke, a Budapesti Alagútépítő Társaság egyik alapító tagja volt. Kassán egy várorrszét még az első világháború után is „Ungár-malom”-nak hívták.

Schulz Manó és Ungár Malvin 1879-ben kötöttek házasságot. Anyám, harmadik gyermekük, Schulz Ilona, 1891. február 1-én született Budapesten.

Nagyapám ekkor már a Schulz és Pollak cég belfagya volt, két erdőbirtok tulajdonosa a hozzátartozó fűrésztelepekkel, fa nagykereskedéssel stb. A nagyobbik erdőbirtok, Batiza, Máramaroson, az Iza partja körül 10 000 hold erdőből állt. A másik, Oszlany „csak” 5000 holdas volt a Felvidéken.

Anyám mellett születésétől kezdve francia dada volt. A második nyelv, amit a franciával egyidejűleg szívtott magába, német volt, mivel szülei egymás között életük végéig csakis a legtisztább „Hochdeutsch”-ot beszéltek.

Nagyszüleim hatalmas vagyonuk dacára puritán életet éltek. Megvetették a nagy-zolást, felvágást, pártolták, élvezték a művészetet. Nagyanyám lelkes és kitűnő zongorista volt, rengeteget járt hangversenyre, operába. Így nem meglepő, hogy anyám örökölte tehetségét. Tizenhét éves korától énekelni tanult a kiváló és híres német operaénekestől, Georg Anthes-től, aki nemcsak énekpedagógus volt, hanem 1903-tól a budapesti opera tenoristája, a Zeneművészeti Főiskola tanára és 1920-tól az operaház főrendezője.

Apám csak magyarul beszélt. Érdeklődése a politika és a gazdasági élet köré összpontosult; anyám a magyaron kívül valóban anyanyelvi fokon beszélt németül, franciául, angolul és operaénekesnői kiképzése folytán olaszul is.

Minden érdekelte, ami összefüggött a művészet valamely ágával, elsősorban persze mindvégig a zenével. De szívesen és igen jól úszott is, teniszezett, korcsolyázott, biciklizett és az első nők között volt, aki Magyarországon letették az autózvezetői vizsgát.

Nehéz két ellentétesebb világból származó embert elgondolni, mint szülei voltak. Apám az első generáció hihetetlen ambícióját, briliáns intelligenciáját, biztosnak mutakozó közéleti karriert; anyám műveltséget, finom modort, társadalmi kérdésekben bizton-ságot, az élet minden magánterületén magas színvonalat hozott magával. 1918. február 28-án kötöttek házasságot. Három leánygyermekük született: Judith Mária 1919-ben, Veronika Sarolta 1920-ban, magam pedig 1922-ben.

Az első világháborúban apám nem szolgált, nem vették be katonának egészségi állapota miatt. A Kommün alatt a bankból szabadsággal volt. Nem volt véletlen, hogy apám, bankember lévén, az ekkor tomboló infláció minden fázisáról és várható tendenciájáról legjobban informálva, anyám nagy hozományát egy bankbetétkönyvön hagyta elértektelenedni. Bűzkeségének megfelelő cselekedet volt. Ezzel bezonyította, hogy nem a pénzéért vette el a dúsgazdag nagybirtokos-lányt.

Az első világháborús infláció tetőpontján apám két dolgot vásárolt: egy hatalmas, kétajtós gyönyörű díofa szekrényt, mely mindvégig az ő ruha- és fehérneműszekrénye maradt — és a zugligeti villát.

A villa a Labanc úton

A Labanc út 23. szám alatti egyemeletes villának már a nagy terméskövekből épített, zöld kovacsolt vasrácot tartó kerítése és a kétszárnyú, csak rejtett retesszel nyitható kapuja is impozáns volt. A kerten keresztül a házig díofasor vezetett, mely alatt (kertészünk, Kulcsár bácsi főbűzkesége) a sokszínűben pompázó begóniasor virított.

Az elülső ketrészben, a kerítéstől a házig, gyönyörűen nyírott — ápolt pázsitos terület volt, melyet kis sétautak négy nem teljesen szabályos részre osztottak. A fűben

gyümölcsfák és virágágyak. Közvetlenül a kerítés mögött köröskörül dús orgonasövény védte átláthatatlan falként magánéletünket a külvilágtól. Két — ugyancsak buxusbokrokkal körülvett — kertibútor garnitúra képezte a nyári vendéglátás központját. Ezeket dúltak többnyire a nagy bridsz-csaták szülei barátai körében, míg a villa közelében csempével kirakott területen nagyobb korunkban lánytestvéreimmel s, barátai körünkkel táncoltunk a lampionfényes nyári estélyeken.

A villa földszintjén volt a szoba-konyhás, folyóvizes kertészlakás Kulcsár bácsi és felesége számára. Közvetlenül e mellett pedig gyerekkorom legjobb barátjának, sofőrünknek, Zöld Jánosnak volt a szobája. Ezt követte a mosókonyha, nagy rézüsttel, dézsákkal, mögötte a vasalószoba, mángorlóval. Ebben a helyiségben tárolták ösztöl kezdve a sokféle szedett kerti gyümölcsöt, nagy zsákokban a diót.

A garázs a mosókonyha mellett volt, itt állt első emlékeimként a nyolcüléses amerikai Studebaker, amiben még eltolható üvegfal választotta el az utasokat a vezetőtől. Az üvegfal alatt, háttal Zöld bácsinak, két lecsapható pótülés volt. Utolsó kocsinkként ugyanitt parkolt a gyönyörű áramvonalas, hatalmas Opel-Admiral, új vonalvezetésével az első ilyen autó Magyarországon, amit apám elhurcolása után, 1944 márciusában, ugyancsak elvittek a németek.

A garászból kis hátsó ajtón át lehetett menni a konyha előterébe, melynek persze a kert felől is volt rendes nagy bejárata. Ebből az előtérből nyílt egy WC és egy kis személynizeti szoba. Ugyancsak itt volt a hátsó lépcső, ami csigavonalban vitt fel az emeletre és onnan tovább a padlásra, illetve le a pincébe. Az előtérben állt a nagyméretű jégszekrény is. A konyha nagy volt, világos. A ház hátsó frontján helyezkedett el, kilátással a Guggerhegyre, a Hármashatárhegyre; benne jóméretű gáz- és külön, nagy vendégség idejére fafűtéses tűzhely is; konyhaasztal, székek, fászláda, mennyezetig érő tálaló. Mellette pici helyiségben volt az étellift, amin a szakácsnő felküldte a tálakat az emeletre az ebédlőbe.

A konyhából balkéz felől nyílt a nagy éléskamra, a „spájz”, jobbra pedig egy jókora kétágyas szoba, a személyzet további két tagja számára. A földszint sarokszobája, ugyancsak tágas, kétablakos helyiség, a mindenkorri Mademoiselle, Madame vagy Miss lakosztálya volt. Mindezen szobákban volt folyóvizes mosdó.

Az emeletre három különböző feljárt vezetett: a már említett hátsó csigalépcső a konyhatraktusból a fürdőszoba felé; egy külön kovácsoltvas korlátú lépcső a ház oldaláról egyenesen az ebédlőbe és a tulajdonképpeni főbejárt a kert felől. Ezen a szép, széles derékszögben elforduló kőparkányos feljárón jutottunk a két öreg hársfa árnyékában húzó „elülső verandára”, melynek oszlopaira gyakran kitéttük a kanárimadaras kalickát. Apám hétvégén, ünnepnapokon szívesen itta meg itt kint ebéd utáni feketekávéját.

A verandáról nyílt az előszoba, ami funkcióját csak néhány, a textiltapétás falba eresztett ruhafogással és a fölötte elfutó kalap-kesztyű polccal árulta el. Itt gyékényfonatú, fényes, virágmintás angol vászonhuzattal bevont kényelmes garnitúra állt és nagyobb vendégség esetén fogadószobának is alkalmas volt.

Kettős üvegajtón át lehetett a szalonba jutni: a sarokszoba egy-egy kertre nyíló falán háromszárnyú ablakokon özönlött be a világosság. Egyetlen nagy torontáli szőnyeg borította parkettáját. Két sarkában két keces garnitúra hat-hat személy számára, egyik falán a hatalmas sárga cserépkandalló — az egyetlen fűtési lehetőség az emeleten (kivéve a fürdőszobát), hiszen csak májustól szeptember végéig laktunk itt kint; szalonba illő dísztárgyak, fali vitrin, tükör, képek.

Az örökké nyitott szalonaajtóból jutottunk az úriszobába. Itt állt apám íróasztala, amit rajta kívül mindenki használt. Mögötte magashatú fotel, előtte kényelmes bőrgarnitúra, ovális asztallal. Szemben ezzel háromajtós könyvszekrény, főleg Jókai összes műveivel, gyerekkorunk főolvasmányaival és egy Förster márkájú, különösen szép ablak-készült, intarziás pianinó. Az úriszobából továbbmenve bejutottunk a három oldalán ablakból álló nagy ebédlőbe, fehér asztalával, székeivel, üveges tálalószekrényével, melyben — ellentétben a városi, súlyosan aranyozott kobald porcelánnal — vidám, az ebédlőszékek huzatával harmonizáló, virágmintás majolika étkezés volt.

Jóllehet, a nagy vacsorák a későbbiek folyamán főleg a téli idényben és így a városi lakásban zajlottak, anyám itt a villában is könnyen le tudott ültetni 18–20 személyt ebédlőasztalunkhoz. Az ő helye mögött volt az étellift felső állomása, amin a szolgáltatást teljesítő szobalány, néha nyögve-keservesen húzta fel a súlyos tálakat a konyhából.

Az úriszobából nyílt az egyik gyerekszoba, egyablakos, egyágyas; a szalonból a másik, kétablakos, kétágyas. Kis folyósó futott az úriszobából a szülők hálószobájáig. Erről a folyósóról, néha helyes-keservesen húzta fel a súlyos tálakat a konyhából. Másik a folyósóról, mely belső előszoba — gardrób is volt egyben — ajtók nyíltak tovább a két gyerekszobába és a fürdőszobába is. A szülők hálószobája nagy sarokszoba

volt, egy-egy oldalára hármass ablakkal, harmadik oldalára pedig kijáratlaltal a gyönyörű nagy teraszra, csodás kilátással a budai hegyekre.

A villa mellett, Zöld bácsi szobája előtt kisgyerek koromban volt egy fürdőmedence, mögötte hinta, mászókötel, homokozó. Később, mikor ezeket már kinőtöttük, csak a hinta került hátra a szülők terasza alá, apám kedvenc szederfája mellé. Egy-egy heves teniszcsata után apám székre állva ette a fekete gyümölcsöt, kimoshatóan mintát dolgozva bele hófehér teniszingeibe. A konyhaablakok előtt ribizli- és egresbokrokkal szegélyezett kis veteményes kert terült el, emögött néhány lépcső vezetett le a tenispályához. Ezen áthaladva újabb lépcsőkön át ismét egy kertrészbe jutottunk. Itt külön kis ház állt, két lakószobával, fürdőszobával és konyhával, vendégek számára. Később, mikor Juci nővérem férjhez ment, ő vette birtokba ezt az épületet.

Ez a Labanc úti villa még ma is áll, a felismerhetelenségig átalakítva, elhanyagolva. Az elülső kert helyére, mindjárt a természetkerítés mögé, két nagy bérház épült, teljesen eltakarva gyermekkorom otthonát.

Városi lakásaink

Az első „pesti” lakás, amire emlékszem, a IV. kerületi Veres Pálné utca 7. számú ház második emeletén volt. Őt szobából és mellékhelyiségekből állt, évi alapbére 1917-ben 4 ezer korona volt. A lakás tengelyét egy hosszú előszoba képezte. Egyik oldalán sokajtós gardrób szekrény állt, szemben vele textilbevonatú falon, üvegcse alatt, aranyszínű ruhaakasztó kampók, vendégek részére. Az előszoba négy-öt méter után kör alakúvá szélesedett. Itt fehér lakk-garnitúra állt, világos virágmintás bútorhuzattal.

A Veres Pálné utca felőli oldalra két ajtó nyílt, az első az ebédlőbe vezetett, a második az úriszobába. Egy harmadik ajtón át a szalomba lehetett jutni. Anyám ezen ajtó és az előszoba kiszélesedő része közé beiktatott egy csinos, függönyökkel kasírozott kis helyiséget, amit „kulipintyó”-nak neveztünk és ami tartalék ruha, fehérnemű és háztartási cikkek raktározására szolgált. A negyedik ajtó a gyerekszobába vezetett, amely a Kaas Ivor utcára nézett és közvetlen átjárása volt a szalonnak berendezett sarokszobába, valamint a lakás utolsó szobájába, a szülők hálójába. A fürdőszobába vagy a szülői hálószobából, vagy az előszoba felől lehetett bemenni. A személyzet számára az előszoba lépcsőház felé eső végén volt WC-helyiség, benne külön kis mosdó, kézmosáshoz törülközővel, szappannal. Az ebédlővel szemben az előszobából nyílt az ajtó a konyhába. Ez nagy volt, világos, gáz- és külön fafűtéses tűzhellyel. Balkéz felől nyílt a kamra, jobbra egy kis balkón az udvarra, végében jégszekrényvel.

A konyhán túl helyezkedett el a kétágyas személyzeti szoba, mosdóval, világos udvari kétszárnyas ablakkal. Itt is, mint az egész háztartás fölött, Marika szakácsnőnk uralkodott. Fiatal parasztlányként került Zalaegerszegről Schulz nagyanyámhoz, aki remek főző- és házvezetőnő nevelt belőle. A kelengye „kiegészítéseként” Marika is átkeült anyámhoz, aki teljesen tapasztalatlan háziasszony volt. Marika nálunk maradt nyugdíjazásáig, családtagnak számított. Kölcsönös szeretetben éltünk s ő szuverén vezetője volt a háztartásnak. A szobalányok néha — nem gyakran — váltakoztak, de ha igen, többnyire Marika akaratából.

A lakás szobái tehát félkör alakban voltak egymással összekötve. Ha az összes ajtót kinyitották, végig lehetett menni az öt lakószobán. Ez azért volt fontos, mert apám (diák kora óta csak járkálva tanult és egy-egy nagyobb tárgyalás, városi házi felszólalás előtt sok kilométert gyalogolt le a lakásban, maga elé duruzsolva, gesztikulálva vitakozott, érvelt másnapi ellenfeivel.

A Veres Pálné utcai lakás központifűtéses volt, a gyerekszobában még külön kis gázkályha is állt. A lakás előtt félkörben balkon húzódott, mely ugyanúgy és ugyanott ma is látható. Erről a balkonról néztük a 20-as évek második felében a felettünk ellebegő Zeppelin lóghajót.

1931 tavaszán átköltöztünk Budapest egyik legszebb és legelegánsabb bérházába, az akkori Adria palotába, melyet Tőry Emil és Pogány Móric tervei alapján 1913-ban építettek és az Adria Biztosító Intézet tulajdonát képezte. Négy frontra nyílt a hatalmas háztömb: (ma a budapesti rendőrkapitányság székhelye) a Deák Ferenc utcára, Deák Ferenc térre, Erzsébet térre (ma Engels tér) és a kicsi Miatyánk utcára, ami mint utca megszűnt és ma autóparkoló.

Igazi otthonunk tehát az V. kerület, Deák Ferenc utca 16—18. számú ház jobboldali szárnyának második emeletén egy valóban pompás, nagyszabású lakás lett, amelyet a velünk egy házban, a legfelső emelet atelier-jében lakó Falus Elek tanár rendezett be sok pénzért, sok izléssel anyám útmutatásai alapján. Ekkor apám folyószámlát nyitott

anyámnak a bankban, utasítva a könyvelési osztályt, ha a konto nullán áll, apám terhére azonnal töltsék fel. Apám ekkor már igen nagy kereső volt, természeténél fogva pedig gavallér, bőkezű, adakozó. A ház első emeletén, az alattunk levő lakásban dr. Lévy Béla – a Zsidó Kórház igazgatójának, dr. Lévy Lajosnak fivére – lakott. Ott volt ügyvédi irodája is társaival, dr. Löw Loránttal, és 1945 utáni washingtoni követünkkel, dr. Vámbéry Rusztemmel együtt. Közvetlenül fölöttünk lakott Hollós Ödön, a Kereskedelmi Bank igazgatója és tisztelhetbeli japán konzul. Ablakából óriási japán lobogó lógott le, autóján szintén ott lengett az akkor „baráti” felkelő nap jelképe. Presbiter előjáró is volt, de mindez együtt nem segített rajta, 1944-ben a többi zsidónak minősülő lakóval együtt szintén el kellett hagynia a házat.

Az Adria palota lapos tetején 1944-ben légelhárító ágyú állt. Talán ez volt az oka annak, hogy az épületre számos gyújtóbomba esett. Szüleim apám 1944. március 20-i elhurcolása, majd csodával határos kiszabadulása után – augusztusban elismerték változatlanul fennálló felsőházi tagságát és ezzel mentességét az összes, zsidókra vonatkozó rendeletek alól – az utca túlsó oldaláról nézték végig, hogy egy porrá az egész háztömb. Ma kívülről tökéletesen azonos az épület képe a hajdaniéval.

Lakásunk két frontra nézett: a Deák Ferenc térre és a Deák Ferenc utcára. A Deák Ferenc térre négy duplaszárnyú balkonajtó nyílt, a Deák Ferenc utcára három balkonajtó és ezeket követően még öt háromszárnyas ablak.

A lakásba vezető előszoba középső falán nagy aranyozott tükör előtt kis barokk asztalka, oldalain két hozzáálló támlásszék állt. Falba süllyesztett, a bútorhuzat anyagával azonos függöny mögött gardrób húzódott meg, vendégek számára. E kelméről csak annyit, hogy amikor Magyar Bertalan – a Magyar Konfekcióművek Rt elnöke és a „Pannónia” Báránybőrneszesítő és Kereskedelmi Rt igazgatósági tagja és egyik főrésztvényese, a mai irhabundák egyik „atyja” – feleségével először lépett be új otthonunkba, Lili néni ájultozott: Falus tanár Láng Lajosnál csak előszobahuzatnak alkalmazta azt az anyagot, amivel az ő Vilma királynő úti kacsalábon forgó otthonában a szalonbútor vonta be.

Az előszobából, egymással szemben, két ajtó nyílt. Az egyik a Dunapart irányában haladva, egy hosszú, beépített szekrénysorú folyosón át a háló- és lakószobákhoz, mellékhelyiségekhez vezetett. A másikon bejutottunk az ún. hallba, melynek hatszögletű, fémbefoglalt, mézszínű üvegablakai sok fényt engedtek be a nagy kerek udvar felől. Szemben ezekkel az ablakokkal a szoba túlsó végén a balkonajtó a Deák Ferenc utcára nézett. Berendezéséből két szép Chippendale karosszékek kívül említésre méltó az imaszámoly, melyen a legenda szerint gróf Batthyány térdeltem kivégzése előtt. Két kényelmes ülőgarnitúra és egy márványoszlopon álló aranyozott antik szent Kristóf faszobor, az Ernst-múzeum aukcióinak egyik zsákmánya egészítették ki a berendezést.

A hallból nagy üveges tolóajtón át jutottunk az ebédlőbe, vagy vele szemközt, az ajtó helyett nyitott boltíven át a szalonba. A boltívben ajtószárnyak helyett függöny: a hall frontjára néző oldalán az ott álló garnitúrák huzatanyagából, a szalon oldalán pedig abból a halványsárga nehéz selyembrokáttól, amivel az aranyozott szalongszalon garnitúrát bevonták. Ennek a sarokszobának egy-egy balkonja a Deák Ferenc utcára, ill. térre nyílt. A szoba két oldalán állt a két zongora, egy Bechstein és egy Bösendorfer hangversenyzongora, utóbbin anyám hegedűje és az enyém. Az egyik falon hatalmas Lotz-angyal lógott arany keretben, éppen olyan, mint amilyen az Operában is volt több. Két szép vitrinben értékes porcelán dísz tárgyak, nippek. Egy díszes kis komódban kulcsra zárva a különleges, vendégeknek szánt egyiptomi, bolgár, török cigaretták, kubai szivarok. A komód fölött kedvencem: egy Borsos-festmény, búbajos női portré mandolinnal, biedermeier-kori lehetett. Mellette ugyancsak Szentgyörgyi biedermeier festő vázás virágcsendélete, lepke száll a csokor körül.

A függönyös boltív másik oldalán Markó-szerű olasz, 18. századbeli nagy távlatú, gyönyörű tájkép, előterében és oldalt darukot ábrázol, a nádasban gémekek állnak. A Bösendorfer tetején állt a gramofon is, egyre gyarapodó sláger- és tánczene lemezeinkkel. Ebben a szobában számomra a legszebb a balkonajtó előtti aranyozott üvegasztalka nagy porcelán állólámpája volt. Pliszírozott rózsaszín selyemernyője lágy és meghitt fényt vetett ki a hideg estékbe, ha korcsolyázásból, meghívásról hazatérőben felnéztünk otthonunk Deák Ferenc téri oldalára.

A szalonból jutottunk az ún. úriszobába, ami 6×9 méteres méretével és a Deák térre nyíló három balkonjával a lakás legnagyobb és legrepresentatívabb helyisége volt. A szalonajtóval falat teljes szélességében egy mennyezetig érő, több üvegajtós, faragott könyvszekrény borította. Ezt anyám kulcsra zárva tartotta. Csak kérésre és jóváhagyásával lehetett a magyar, német, angol, francia vagy olasz nyelvű olvasmányokhoz jutni. Egyetlen nyitott része apám jogi könyveit tartalmazta. Ezekből hamarosan

kiszemeltem Gutti Soma „Humoros törvényszéki karcolatok” című könyvecskéjét és ekkortól a bíróságot rendkívül mulatságos helynek tartottam.

A balkonokkal szembeni falnál állt a szoba egyik garnitúrája: mélyvörös bársonypárnás, foteljeiben két személy kényelmesen elfért. Középen márványlapú asztal, néhány szép díszárgyál. Közülük egy 17. század elejéről Németországból származó mesterjegyes, dúsan figurális, kupakos templomi kehely a sors szeszélyéből megmaradt. (Évekkel később Bécs egyik legelőkelőbb belvárosi régiségkereskedője áron alul vette meg tőlem, de még így is több hónapra megoldotta anyagi problémáinkat.)

A garnitúra kanapéján öt felnőtt elüldögélhetett. A kanapé fölött lógott a lakás legnagyobb méretű festménye Rosa di Tivolitól: pásztorjelenet juhokkal, elől parányi gyík. Mellette egyik oldalon fa- és rézkeretben Friedländer-től (jó, múlt századbeli német festő) sötétes harci táborát ábrázoló jelenet, sok alak, harcosok, lovak. A másik oldalon Querfurt-tól kis kép, híd, katonák harcolnak rajta. Ezzel az ülőgarnitúrával ferdén szemben állt apám íróasztala, amit ő, igen kevés kivétellel, csak arra használt, hogy hazaérve rádobja sárga aktatáskáját és a bankba visszatérve, onnan ismét magához vegye. Az íróasztal mögött trónszék méretű fotel, az asztallap maga akkora, hogy beköltözéskor, mielőtt rákerült az obligát márvány írószerecs készlet, mi, három gyerek, egyszerre használtuk „ródlipályá”-nak. Az íróasztal fiókjában anyám a hivatalos papirokat őrizte, bejelentőket, cselédkönyveket stb. A trónszék fölött egy Hermann Lipót és egy Iványi Grünwald kép harmonizált egymással.

A középső balkonajtó előtt, kovácsoltvas lábakon álló, a bútorok stílusában faragott fakeretben volt a „téli kert”: pálmák, különböző egzotikus zöld növények. A középső és a harmadik balkonajtó közötti falrész előtt állt a nagy központifütőtest, amit Falus tanár úr a nagy ülőgarnitúrával azonos nádfonatú — fafaragásos szekrényszerűséggel fedett el. Két oldalán fent egy-egy kb. 90 cm magas, antik kínai porcelánváza állt, közöttük régi angol festmény: tenger, nagy hullámon vitorlás. Értékes kép volt, keretén a festő neve.

A harmadik, szalonhoz legközelebb eső balkonajtó előtt egy második, tompa kék-színű, nádfonatok nélküli, faragott, bársonyhuzatos garnitúrát helyeztek el, valamivel, kisebbet, mint a vörös. E fölött lógott egy második Querfurt-festmény: nagy távolságú magas dóm belseje, benne kis alakok. Mellette régi, sötét olasz kép, sok oszlopos palotával. A szalonba nyíló ajtó és a hall közötti falon még egy nagy karosszék állt, előlött ugyancsak régi festmény: Lót és leányai.

Az úriszobából kis köz vezetett vissza a hallba, ott volt a lakás harmadik — első sorban látogatónak szánt — WC-je, kis mosdóval. Ez ugyanarra a világos, nagy udvarra nyílt, mint a hall hátsófrontú ökörszem-ablakai.

A hallban az imázsármoly fölött hat karc lógott, a szemben levő falon egy Magyar — Manheimer és egy Kernstock, a balkon előtt kétoldalon egy-egy Aldor kép díszelgett. A hall üveges toluajtáját széthúzva léptünk be az ebédlőbe, ahol 24 személy tágasan, 30 kissé kényelmetlenebbül étkezhetett a kihúzott asztal körül. A szoba közepét tehát az ebédlőasztal foglalta el, fölötte igen nagy, sokágú kristálycsillár, számtalan függővel. A csillárról lógott a villanycsengő zsinórja, mellyel anyám, ha éppen nem állt a tálaló előtt a felszolgáló szobalány, hívni tudta őt.

Csengő egyébként minden szobában volt, többnyire a villanykapcsolók alatt. A konyhában felszerelt kis faliszekrényben szám jelezte, melyik szobából jön a hívás. Egy csengetés a szakácsnőnek szólt, kettő az első szobalánynak, három a második szobalánynak.

Az ebédlőt zöld bársony-brokáttal kárpitozták: az asztalt az étkezőkék közt borító súlyos terítőt csakúgy, mint a balkonajtó mellett álló nagy füles fotelt, melyben hétközben anyám kézimunkázott, harisnyát stoppolt, vasárnap ebéd után apám szundikált. A fotel mellett helyezték el a rádiót. Az ebédlő három szabad fala előtt állt a két szép tálaló és az ezüst-vitrin. A tálalókban volt a hétköznapi, sima fehér étkészlet, a 24 személyes, vastag aranykeretes kobalt porcelánkészlet és a 24 személyes Klinkosch bécsi ezüst evőeszköz. Mindig, hétköznap is, csak ezzel az ezüsti evőeszközzel ettünk. Itt volt továbbá a cseh kristálypohár sereg, ritka csiszolási mintájának „Stern und Fächer” a neve. Az abroszaink a brünni Regenhart és Reimann gyárból származtak, nemesak szépek voltak, de elpusztíthatatlanok is.

Ha nagyobb vendégség jött, anyám egy terítéket mindig sajátkezüleg megcsinált, mintául a szobalányok számára. Az asztalon tál soha nem állt, csak virág. Hétköznap is csak az ezüsti kenyérkosár és a vizeskanecsó lehetett rajta. Minden egyéb a tálalókon várt, hogy a szobalány szem- vagy fejintésre kínáljon. Az ezüsti vitrinben a balkonajtó és az ablak közt az étkészlethez tartozó tálak, teás- és kávékészletek, jardiniere-k stb. kaptak helyet.

A vitrin tetején üvegbúra alatt aranyozott antik óra állt. A két rövidebb falon fűlkörshátú, aranyozott keretben falikarok világítottak, alattuk egy-egy nagy Cloisonné tányér: kék alapon madár motívum. Közöttük Iványi Grünwald egyik „Fürdőző nők” c. képe. A nagyobbik tálaló fölött Mednyánszkytól a „Tátrai tó”, ugyancsak nagyméretű és színeiben elég sötét. A balkonajtó és az ablak közt egy Katona Nándor-, szemben egy Csók-kép. A nagy füles karosszék fölött egy Lutichhaus lógott. Az ablak és az ezüstvitrin között négy egymásba toltatható zsúrasztal tetején állt a telefon, telefonkönyvvél, blokkal, ceruzával üzenetek számára. A készüléket a lakás két pontján lehetett a falba bekapcsolni. Zsinórja oly hosszú volt, hogy a hálószobai konnektortól a Deák Ferenc utcai rész utolsó szobájától, az ebédlő végéig ért. Ha az úriszobában volt bekapcsolva, a szalomban és a hallban is kényelmesen lehetett beszélgetni. A telefon állandó helye azonban ezen a négyes zsúrasztalkán volt, mely mögött a falnak támasztva, az asztal teljes szélességével azonos méretű, téglalap alakú kétfüles felszolgáló ezüsttálca állt.

Ha vendégség volt, a szobalányoknak mindig ezüsttálcaikon kellett az ételeket körülvinni, tányért, csészét, poharakat pedig ezen és ehhez hasonló nagy, masszív tála-lótálcán. Bizony sokszor panaszkodtak a nagy súlyok miatt, amelyeket fehér cérnakeztyűben, félkézzel egyensúlyozva hordtak a hosszú asztal körül. Vigaszul a vendégek bőkezűek voltak, távozás előtt tíz-húszpengős borraivalókat nyomtak az előszobában a kalapot, kabátot nyújtó, hócsizmát felségítő lányok markába. Ez már, noha a szakácsnő és a két szobalány osztozott rajta, komoly összeget jelentett számukra.

Az ebédlőből kis tapétaajtó vezetett a szülők hálószobájába. Ez az egyablakos, halványzöld — keskeny aranycsíkos tapétázású szoba szinte a lakás legkisebb helyisége volt. Lehet, hogy csak azért tűnt így, mert a két hatalmas, összetolt ágy, mellettük mindkét oldalon egy-egy éjjeliszekrényvel, apám ágya mögött, az ablakkal szembeeső falon a két hatalmas, az ágyakkal azonos fából és stílusban készült ruha- és fehérneműszekrény már majdnem betöltötte a helyiséget.

Anyám ágya az ablakfelőli oldalon állt, közvetlenül az éjjeliszekrénye mellett nyílt a tapétaajtó az ebédlőbe.

Az ablak egyik oldalán földigérő csiszolt tükör, külön világítással. Az ablak előtt kis dobogón asztalka, támlásszék, anyám hímező-és dolgozóasztalkája.

Az ablak után, átlóban elvágva a szoba sarkát állt a toalett-asztal. A női szépség-ápolás gazdag kellékeit számtalan fiókja rejtette. Az asztal tetejét az obligát ezüst pipere-készlet keféi, fésűi, kezeitükre és a csiszolt kristály flakonok kölni, parfümjei foglalták el.

A drága francia parfümöket anyám csak ünnepélyes alkalmakkor fújta magára kis piros gumilabda segítségével, amikor magára öltötte legújabb Rotschild Klára modelljét.

A híres ruhaszalpon pontosan szemben volt lakásunkkal, így mi gyakran előre tudtuk, melyik hölgy milyen új kreációban fog legközelebb nálunk megjelenni.

Anyám elvből semmit sem zárt le, kivéve a már említett könyvszekrényt — erkölcsenket féltve a Révay nagy lexikon és más felvilágosító olvasmányoktól —, a szalomban álló dohányos komódot és egy beépített szekrényt az ebédlőben, amelyben a legfőbb kincseket tárolták: drága és különleges italokat, csokoládékat, ritkaságyszámba menő konzerveket (ananászt, rákot stb.). Ezeket is inkább sajátmaga és főleg mielőttünk és nem a személyzet elől zárta el. A személyzet iránt vak bizalmat tanúsított a család. Jellemző erre, hogy anyám sok és értékes ékszerét egy zöld bársony dobozban őrizte, aminek kulcsa, zárja nem volt. Ez a doboz pedig, mint mindenki jól tudta a házban, bent állt a hálószobai fehérneműs szekrényben, melynek ajtajában mindig benne volt a kulcs, anélkül, hogy valaha valaki is rázárta volna.

A hálószoba kettős ágya fölött két Fragonard-iskolájához tartozó rokokóbájú, aranykeretes festmény lógott.

Ennek a helyiségnek még egy fontos bútorát kell megemlíteni, a díványt, szemben az ágyak lábával, melyen anyám többnyire mintegy félórát aludt naponta az ebéd után. Mire felkelt, apám általában már hazaért a bankból — hétköznap munkájától függően, rendszertelen időpontokban járt haza ebédelni. Mindig egyedül evett, újságolvasás közben kanalazta magába az ételt, majd egy negyed- vagy félórát töltött a díványon, erősen horkolva. Ébresztés nélkül kelt fel, robogott vissza a bankba vagy a városházára, a pártba, ahonnan többnyire csak este 7 és 8 óra között jött haza.

A hálószobából nyílt a gyerekszoba, amit 1939 tavaszáig Verával közösen laktunk. Ekkor ment Juci nővérem férjhez és Vera beköltözött az ő hajdani leányszobájába.

A gyerekszoba kétablakos, nagy, világos helyiség volt, szívet vidító, zöldalapú virágmintás tapétával. Az utcai frontra derékszögben álló két fal előtt állt egy-egy rekamié, három-három leemelhető matraccal, a fal bevonatával azonos színű virágmin-tás huzattal. Mindegyik ágy mögött egy kis íróasztal, amelyiknél zavartalanul, külön-külön tanulhattunk.

A két ablak közötti nagy fehér szekrény alsó részében tartottuk a játékaikat, fölötté három emeletnyi polcon könyveink sorakoztak. A polcok alatt állt a soha névhez nem jutott kanárimadarak kalickája.

Középen téglalap alakú, duplájára szétnyitható négy személyes fehér asztal, körülötte, akárcsak az íróasztalok előtt, fehér kárpitozatlan székek. Középen modern négyágú kis csillár. Az ablakokkal ellentétés falon háromrészes fehér ruhás- és fehéreneműszekrény, középső ajtaján kívül nagy tükör. Eközött és egy kis (a hálószobával és az előszobából idáig vezető folyosóról közös előtérre nyíló) ajtó között volt egy hideg-meleg folyóvizes mosdónk, fölötté üveglapon fogmosóholmi stb., tükör falikar-világítással. Reggelenként, iskolába menet előtt itt mosdottunk, fürdés mindig este volt.

Az utcai front utolsó egyablakos szobája Juci nővérem birodalma volt, méreteiben talán akkora, mint szüleink hálószobája.

Szép cseresznye fa biedermeier műbútorral volt berendezve: asztal, ülőpad, két karosszék és a kényelmes rekamié azonos angol-vászonnal kárpitozva, két egyajtós szekrény, stíl-íróasztal, előtte kárpitozott támlásszék. A mennyezetről kis csillár lógott.

Falmélyedésben, függőnyel eltakarva ugyancsak mosdó, üveglap, falikar, mint a gyerekszobában, de ez már nagylányosabb kivitelben. A két egyajtós szekrény az ágy két végén állt, fönt könyvespolc kötötte össze őket, alatta stíl-falikar, ágyban való olvasáshoz. Sem a gyerekszobában, sem Juci nővérem szobájában nem volt egyetlen kép sem, valószínűleg az élénk-mintás tapéták miatt.

Természetesen a lakás minden szobájában volt függöny. A fogadószobákban súlyos bársony vagy brokáttal keretezett csipkefüggönyök, a gyerekszobában és Jucinál egyszerűbb, gyári klöppelből. Ugyanez vonatkozik a szőnyegekre is. Az úriszobát egyetlen 6 × 9 méteres vagy talán valamivel kisebb bordó-kék alaptónusú selyemperzsa borította, a szalon padlóját is egy nagy süppedős kézicsomózású szőnyeg fedte. A hallban egy nagy és egy kisebb, az ebédelőben egyetlen hatalmas perzsaszőnyeg volt. Szüleim hálószobájában az ágyak előtt egy-egy kisebb; a gyerekszobában vidám tónusú torontáli, Jucinál egy olcsóbb keleti szőnyeg feküdt a parketten. Kisebb összekötők voltak még az előszobában és az egyes szobák között.

A gyerekszoba — hálószoba és folyosó összetorkolását képező kis közben csak egy embermagasságú szennyeszekrény állt a háztartási fehérenemű számára.

A fürdőszobában dupla mosdó állt, egy apámnak, egy anyámnak. Fölötté üveglapon fogápolási cikkek, fésű, kefe, nagy tükör jó külön felső világítással.

A mosdó mellett bidet, utána derékszögben a fürdőkád. Végében következett egy nádfonatos karosszék, amibe vizesen is szabad volt beleülni. E mellett állt a WC. A falon lógott egy gyógyszeres szekrény: jód, ragtapasz, vatta, kötszerrel; egy másik polcán apám borotvadolgai és egy hajnyíró gép.

A személymérleg, komoly, tolosúlyos, drámákat előidéző szerkezet, a fürdőszoba sarkában állt, mellette lógtak a fürdőköpenyek. A fürdőkáddal szemközt egy ugyancsak fehér, támlás, karos fapad volt felcsapható ülőkével, alatta hely a szennyes testi fehérenemű számára.

A kis közön át a fürdőszobából kijutottunk a hosszú folyosóra: jobbkéz felől állt apám mindenkori hatalmas ruhás- és fehéreneműszekrénye; ezután nyílt az ajtó az ebédelőbe. Az ebédlőajtótól az előszobáig, végig a falon, beépített faliszekrény volt, fel a mennyezetiig.

Az előszobából jövet — tehát a szemben levő oldalon — volt a lakás harmadik WC-je, kis mosdóval, főleg a mindenkori nevelőnő és a személyzet számára.

Emellett nyílt a „spájz” megrakva befőttel, kötözött szőlővel, itt állt a villából származó dió zsákokban, a mogyoró, mandula, kockacukor 5 kg-os dobozokban, zsírosbödön, lisztesláda, kávé, kakaó, tea, mazsola, mák, röviden mindaz, ami akkoriban tárolni való élelemszámba ment.

Az ebédlőajtóval szemben, a folyosó túlsó oldalán volt a nevelőnő szobája, kicsi, világos, barátságos kuckó, amelyből nem hiányzott a saját hideg-melegvizes mosdó, a jó világítás, rekamié, ruhaszekrény, asztal, székek bútorzata.

E szoba mellett volt a konyha: fehércsempés, fehér nagy kredences, konyhaasztala rétesabrosznyira szétnyitható; egy nagy fehér fászlada, amiben fa soha, de vasalók, pokrócok, tollseprű, ezüsttisztításhoz szükséges rongyok és szerek kaptak helyet, két „hokkedli”, egy konyhaszék.

A berendezéshez tartozott a széles, kettős porcelán mosogató, éjjel-nappal melegvízzel és a két tűzhely: a négylángos, sütőrészes gázfűtéses hétköznapi, a fatüzelésű kiegészítésként, nagy vendégségek idejére.

A konyhából kis folyosó vezetett a szobalányok lakóhelyéhez. A folyosón embermagasságú frizsider állt, mellette alacsony szekrényke, kis kéziratár főzési nyersanya-

gokkal. A két szobalány szobája bizony elég kicsi és zsúfolt volt: két vaságy, két egyajtós szekrény, egy kis komód, asztal, két szék, hideg-melegvízes mosdó, tükör, gömbbúrás lámpa.

A folyosóról a hátsó kijáratú ajtón az udvarra kilépve egy különbejáratú kis lakrészbe jutottunk: ez volt a mindenkori szakácsnő otthona. Kis eltérőből nyílt, a két szobalányénál jóval nagyobb, egyablakos, világos udvari szoba. Berendezése szintén egyszerű: ágy, asztal, két szék, kétajtós szekrény, éjjeli szekrényke, mosdó. Persze ez is, mint az egész ház, központi fűtéses, melegvízzel ellátott.

A személyzet

A pesti és a budai lakásban folytatott életet, a nagy háztartást állandó vagy rendszeresen ismétlődő munkájával meglehetősen nagy létszámú személyzet segítette. Először is a bentlakó szakácsnő, majd a bentlakó első szobalány (amolyan komorna-féle); a nem konyhai ügyekben anyám helyettese, sok önálló hatáskörrel, a bentlakó második szobalány (az első alárendeltje, takarít, vendégségkor felszolgál, de a konyhai munkában is segít, ha szükséges), egy bejáró takarítónő, aki hetenként háromszor jött segíteni.

Állandóan velünk volt Zöld János, kiváló barátom és sofőrünk, valamint Kulcsár János és sváb származású felesége, az angyali Marie, a kertész-házmester házaspár a Labanc úton. Taffelerné, a sváb mosónő Budakeszről, kéthetenként két napot töltött nehéz munkában mind a városi, mind a villabeli szappangőzös dézsa fölött.

Schmidt néni, a Wilhelm Busch tollára illő, cérnaszál vékony, drótkeretes szemüvegű, ugyancsak sváb fehérművű varró- és foltozó, havonta vagy négy napot dolgozott a Singer-varrógéppel a háztartás fehérműjén. Szántai néni, az ügyes házivarrónő ugyanezen a gépen anyám drága szalonban készült modell ruháit „koppintotta le” nekünk olcsó kelmekből, mikor már kinőttünk az ugyancsak ő általa készített gyerekruhákból.

A háztartáshoz tartozott a házitanítónéni, Nagy Lászlóné, Mácsi néni, majd a bentlakó angol és a bejáró francia nevelőnő. Kb. tízéves korunktól Roth Ernesztin, a zene álom-világában élő tisztalelkű vénkisasszony, anyám távoli rokona, Schumann Róbert özvegyének, a nagyszerű zongorista Klara Wieck-nek volt növendéke, heti két-két órát adva, Jucit és Verát taníttotta zongorázni. Ilyenkor mindig velünk is ebédelt és anyámmal nagy zenei beszélgetéseket folytattak. Schiller Györgyné, Jámbor Böske, az Operaház zenekarának tagja, Jámbor Ágnes zongoraművésznő testvére, kilenc esztendőn keresztül nekem adott heti két hegedűórát. Roth Klári és más eminens Veres Pálnés diákok az évek folyamán sok igyekezettel és kevés sikerrel próbálták belémtölteni a matematika, fizika és latin nyelv rejtelmét. Fehér Kata, ének korrepetítor, hetenként kétszer jött anyámhoz, aki egészen az ostromig nem adta fel a gyakorlást. 1944 után anyám soha többé nem énekelt: az izgalmak következtében teljesen elvesztette gyönyörű koloratúr szopránját.

Braun Magdi ugyancsak heti kétszer adott nekünk és külön anyámnak, valamint két barátónőjének tornaórát.

Besztercei György tenisztréner, a Labanc úton töltött hónapok alatt minden reggel kijárt hozzánk, félórát játszva egy-egy családtaggal. Apám ötvenéves korában, anyám ugratására, aki kislány kora óta üzte ezt a sportot, kezdett el játszani és két év múlva néha már legyőzte anyámat. Apám, hogy a fiatal, ambiciózus tréneret kíméletlenségre serkentse, a későbbiek folyamán egy pengőt ígért Beszterceinek minden olyan labdáért, amit nem tud neki visszaütni.

Schwarz úr, a kiváló nyelvtanár, aki aszerint, hogy milyen nyelvre oktatott, nevezte magát Herr Schwarznak, Mr. Blacknek vagy M. Noirnak, nálunk apámat angolra tanította. Papa este vagy akár éjjel is, akármilyen későn értek haza — hiszen vidám és nagy társadalmi életet éltek, még táncórába is jártak! — nekilátott angol leckéjének. Ambíciója, tudásszomja nem ismert akadályt vagy késői órát. Fantasztikus anglicizmusokat tanult „Blacky”-től, tökéletesen bírta a nyelvtant, de ha megszólalt, önkéntelenül anyám csúfolódása jutott eszembe: „Érdekes, a Maga palócos tájszólása emlékeztet az angol nyelvre!” (Szüleim életük végéig magázódtak.)

Molnár úr, a borbély, nyáron vasárnap egy-egy órát villamosozott azért, hogy apámat reggel a villában megborotválja. Hétköznap apám a Duna-parti Hangliban, a Vigadó előtti téren reggelizett, utána Molnár úr felment hozzá a bankba és ott borotválta meg. Télen vasárnaponként a Deák Ferenc utcai fürdőszobában zajlott le ugyanez a szertartás. Molnár úrnak különben jólmenő borbélyüzlete volt, éppen szemben a bankkal, a Vilmos császár (ma Bajcsy-Zsilinszky) úton.

Végül megemlítendő a manikűröső, aki talán kétszer egy hónapban jött anyámhoz, hozta magával ollóit, reszelőt, szarvasbőr körömfényesítőt, mert a lakkozott köröm, kivált ha nem színtelen volt, ordenárénak, félviláginak számított. Kifakult sötétkék cloche kalapját sosem tette le és miközben dolgozott, halk hangon szakadatlanul hordta a pletykát egyik „kundsajtjától” a másikhoz.

Életrendünk, életmódunk

Ennek kialakítását tulajdonképpen két tényező határozta meg: apám társadalmi és vagyoni állása és az azokból következő gondtalan jómód, ezzel egyidejűleg pedig puritán nevelési elvek, amelyek apám elsőgenerációs helyzetéből és jelleméből következtek, és amelyeket anyám teljes mértékben magáévá tett.

A hétköznapiok téli és nyári életmódja különbözött egymástól, mintha nem is ugyanazon család napirendje lett volna, hiszen színtere is egészen más volt. Őszől tavaszig—nyár elejéig a Deák Ferenc utcában, azután pedig a Labanc úti villában éltünk. A ki- vagy beköltözés tavasszal és ősszel mindig egy egész napot vett igénybe, mert bár mindkét lakás úgy be volt rendezve, hogy a lakberendezési tárgyakat, ágyneműt, háztartási fehérneműt, edényt, étkészletet stb. vinni nem kellett, mégis annyi holmi jött össze, hogy egy nagy kétlovas bútorszállító kocsira volt szükség. A teljes személyzetten és a költöztető emberekön kívül még apám egyik altisztje a bankból is segített. Tán hároméves koromig dajka volt mellettünk, Rózsai, ő volt anyám helyett anyám. A szülők ugyan jelen voltak életünkben, de csak mindenható istenségekként, akik megjelentek a gyerekszobánkban, intézkedtek, rendelkeztek, büntettek vagy egészen ritkán jutalmaztak. Leírhatatlan magasságban lebegtek fölöttünk, és mi a mélységből tiszteltük és imádtuk őket.

A dadát német nevelőnők követték, akik szigorú életrendet diktáltak. Telen, a városban lakva, két-két órát sétáltunk délelőtt és délután a Duna alsó rakpartján, elől Vera és én, mögöttünk Juci és a Fräulein. Fel-alá, fel-alá, játék, játszás nélkül. Rajtunk kívül csak a kutyákat sétáltató cseléd lányok dideregtek ott. Mi hárman, minusz 15°-nál is csak vädliig érő cőrnazoknit hordtunk: „zum abhärten”. Hosszú harisnyánk, mackónadrágunk sosem volt.

A német kisasszonyok megtanítottak bennünket tökéletesen viselkedni, köszönni, szoknyánk két szélét megfogva féllábon térdelhajlítva „pukkerlizni”, illedelmesen felelni a felnőttek sablon kérdéseire, de megtanítottak az asztali etikett minden csinjára-binjára is. Általuk ismertük meg a német klasszikus költészet számtalan remekművét és 6—7 éves korunkban sok versszakos Goethe vagy Schiller költeményeket hibátlanul fújtunk kívülről egy-egy szülői születésnapon.

Az elemi iskola alsó osztályaiban magántanulók voltunk, elsősorban Vera nővérem gyenge egészsége miatt.

A tanító nénink fiatal állástalan pedagógus volt, aki mindig hófehér, kikeményített gallérú fekete ruhában járt. Mivel a hittant is tanítania kellett nekünk, szigorú katolikus léte megtanulta nemcsak a zsidó hittant, de héberül olvasni is. Anyám számtalan további magántanítványt szerzett neki, apám pedig hamarosan besegíttette egy nyilvános iskolába rendes, állandó tanerőnek. Generációk tanultak és reszkettek tőle, Mácsi nénitől a Szemere utcai elemiben. Még harminc évvel később is tanított — fiúosztályt —, mikor az én kislányom oda került.

Az 1931-es év mindannyiunk életében változást hozott. Nővéreim bekerültek a Veres Pálné gimnáziumba, én pedig a negyedik elemet már a Deák Ferenc téri evangélikus iskolában jártam.

Már egészen otthonosak voltunk a Deák Ferenc utcai lakásban, ami valójában sokkal szebb és nagyvonalúbb volt, mint ahogy az leírásom alapján valószínűleg elképzelhető, amikor a német nevelőnő helyett francia Madame költözött hozzánk a házba. Majd apám ötlete nyomán ezt a pedagógust fiatal angol kisasszonyok váltották fel. Hárman követték egymást, inkább barátok, mint nevelők, mindegyik tőlünk ment férjhez s mindegyikkel még ma is jóbaráti kapcsolatunk van.

1932-től tehát ez volt a házirend: hétfő—szerda—pénteken iskolából hazaérve egészen a lefekvésig az angol „Miss”, a kisasszony” ahogy a személyzet nevezte őket, volt velünk; kedd—csütörtök—szombaton pedig ugyanezen időt egy bejáró fiatal francia nevelőnővel töltöttük.

Ez természetesen azt jelentette, hogy az iskolán kívüli idő alatt, beleértve az étkezéseket is, az általános társalgási nyelv az éppen jelenlevő nevelőnő anyanyelve volt. Ez egészen a háború kitöréséig tartott, amikor is a követések távozásra szólították fel

állampolgáraikat. Így elhagytak bennünket barátaink, visszatértek hazájukba, de szerencsésen mind túléltek a világegyet.

A bentlakó, illetve bejáró nevelőnők révén tehát a német, angol és francia nyelveket játsva elsajátítottuk. Kiegészítésként nagylány korunkban mindhárman egy-egy nyarat töltöttünk egymás utáni években, tehát mindegyikünk külön-külön, egy francia – svájci és egy angol intézetben.

A városban egy hétköznap 7 és 1/4 8 között kezdődött azzal, hogy egy szobalány felhúzta a nehéz faredőnyt, ágyunk mellé állítva a reggelit. Ez 12 éves korunkig tejes kakaó, ezután citromos tea és vajaskifli volt. A tálcán feküdt zsírpapírcsacskóban iskolai tízóraink: vajaskenyér közt kevés szalámi vagy más felvágott vagy sajt, cikkekre vágott zöldpaprika, hónapos retek vagy egy alma.

A Deák Ferenc utcából, bármilyen volt is az idő, mindig gyalog mentünk a Veres Pálné utcába és vissza haza. Nem is jutott volna eszünkbe, hogy a többnyire már a ház előtt apánkra várakozó autót igénybe lehetne venni. Anyánk nem tűrte volna az efféle kényeztetést.

Ebédre percre pontosan az asztalnál kellett lenni, kéz- és arcmosás után, átöltözve az iskolai egyenruhából „civil”-be. Fél kettőkor anyám az asztalfőn ült, jobbra tőle a mindenkori nevelőnő, mellette Juci. Mamával szemben én ültem, tőlem jobbra Vera. Anyám balján állt papa teritéke, aki – mint említettem – hétköznap később jött haza.

Ebédre minden nap volt leves, húsétel körettel (burgonya, rizs, tarhonya, galuska stb.) és főzelék vagy saláta. Ez után egy tál téztafésülés (rétes, almás- vagy túros pite, palacsinta, ördögpirula, miskolci pogácsa, mákos guba vagy hasonló) és végül gyümölcs (alma, körte, narancs, mandarin, dió, amerikai mogoró) következett.

Ebéd közben kizárólag idegen nyelven folyt a társalgás, mindig jókedélyben, kellemesen. Bárki elmondhatta élményeit, gondolatait, de csak olyan szinten, mintha meghívásnak tenne nagyobb társaságban eleget. Anyánk ebéd közben mondta el hol járt, kivel találkozott, milyen volt az előző esti opera- vagy színházelőadás, mit kaptak vacsorára a vendégségben, kin volt különlegesen szép ruha, mi volt a legszellemesebb megjegyzés, milyen újonnan megjelent könyvet vagy filmet beszéltek meg.

Magyarán, senki sem beszélt igazi problémáiról. A ki nem mondott szabály az volt: nem terheljük embertársainkat (családtagokat beleértve) magánügyeinkkel; mindenki tartsa meg magának legbensőbb ügyeit és tanuljon meg egyedül „elkészülni” velük.

Ebéd után két órától mintegy fél ótig a lekecsinálás és a magánórák ideje (torna, zene, korrepetítorok) volt. Legkésőbb ötkor elindultunk a Műjégpályára nevelőnőkkel együtt. Kézenfekvő lett volna a ház előtt beszállni a földalattiba, de a Deák tértől a Hősök teréig 24 filléres jegy kellett, ezzel szemben, ha elmentünk egy megállót gyalog a Vilmos császár út sarkáig, onnan csak 16 fillér volt a szakaszjegy ára. Ez a 8 fillér árkülönbözet négy személynél oda-vissza 64 fillért tett ki és anyám, aki kis kiadásoknál rendkívül takarékos, nagy tétéleknél roppant nagyvonalú volt, úgy döntött, hogy úgyszólván sportolni megyünk, a járás van olyan egészséges, mint a korcsolyázás, tehát csak szakaszjegyre adott pénzt. Ezt is természetesenek találtuk, akárcsak azt, hogy takarékosági okokból hosszú éveken át anyám vágta a hajunkat a Deák Ferenc utcai lakás fürdőszobájában.

Vacsorára fél kilenckor pernyi pontossággal kellett megjelenni az asztalnál. Az esti étkezést, amelyen a szülők többnyire nem vettek részt egyéb esti programjuk miatt, aztán a Miss vagy a Madame társaságában, négyesben fogyasztottuk. Igen kis kivétellel – vasárnap, ha a szakácsnő kimenős volt, néha hideget ettünk – este is volt egy friss meleg húsétel, kétféle körettel, utána ismét édesség, de semmi sem lehetett déli maradék, hanem valami más. Végül jött a gyümölcsös tál. Kizárólag csapvizet ittunk. Bor csak vendégségkor jelent meg az asztalon.

Anyám *soha*, sem hétköznap, sem ünnepnap, sem nagy vendéglátás idején nem írta elő a személyzetnek, mit ehett, mit nem. A tálakat a szobalány kivitte a konyhába és ott mindenki mindenből annyit ehett, amennyi jól esett neki. A szakácsnő feladata volt úgy és annyit főzni, hogy mindenkinek bőven jusson mindenből. A szakácsnő anyám reggelije után bement hozzá a hálószobába és megbeszélték az azt napról. Ha vendégek jöttek – és hetente legalább egy nagyobb vacsoravendégségre 15–24 személlyel sor került – mama maga köré rakta az ágyban számos szakácskönyvét és hosszas tanácskozás következett. Az étrendnek, a fogások mineműségének juss sémái voltak, azok közül választottak. A feketekávé az úriszobában, ha sokan voltak, szétszórva a fogadóhelyiségekben fogyasztották.

A vendégek rokoni, baráti, bank, jogi és politikai kapcsolatokból adódtak. Így gyakran fordult meg nálunk anyám nővére férjével, dr. mátészalkai Fejér László ny. államtitkárral; anyám unokanővére férjével Geller Mihállyal, az Astoria- és Palace-szál-

lók tulajdonosával, aki a Margitsziget bérlője is volt egyben és valamennyi vendéglátóipari vállalatának vezető főrésztvényese; apám bátyja Láng Ignác ny. államtitkár nejevel és apám húga férjével, dr. Simonyi Gyulával, a Nagybátony-Újlaki Egyesült Iparművek jogügyszével.

Az Angol—Magyar Bankból kronologikus sorrendben az elnökök: gróf Károlyi Imre (kinek apám jogtanácsosa volt), Fleissig Sándor, majd dr. Schober Béla; a vezérigazgató Kálmán Henrik, nejevel, valamint szinte az egész vezetőkárda, kivált a jogügyi osztály munkatársai (többek közt apámnál kezdte meg pályafutását dr. Görgey Mihály, később a Közületi Döntőbizottság tanácselnöke és dr. Kemény Béla, aki az Artex jogtanácsosaként ment nyugdíjba.)

Politikai tevékenysége révén járt nálunk dr. Vázsonyi Vilmos és fia, dr. Vázsonyi János a Demokrata Párt vezetői, dr. Rassay Károly a Szabadelvű Párt alapítója, az „Esti Kurír” c. napilap főszerkesztője, gróf Apponyi György, dr. Bródy Ernő és dr. Fábian Béla országgyűlési képviselők, vitéz dr. Simon Elemér ny. főispán, a Magyar Vöröskereszt országos elnöke, Vészi József, a Pester Lloyd főszerkesztője és még sokan mások.

A gazdasági élet vezetői közül gyakran megfordultak szüleimnél buday Goldberger Leóék (Goldberger Textilgyár), újlaki Müller Pálék (Újlaki Iparművek), Vida Jenőék (Magyar Általános Kőszénbánya), Hiller Józsefék (Bauxit Trust Concern és Bauxit Ipar Rt, Viktória vegyiművek), Drucker Gézáék (Győri Textilművek), Aschner Lipót (Egyesült Izzó), Deutsch Sándorék (Hungária Műtrágya, Kénsav- és Vegyiművek vezérigazgatója) Benes József (ezen vegyimű elnöke) és dr. Chorin Ferenc (ugyancsak a Hungária alelnöke, a Salgótarjáni Kőszénbánya elnök-vezérigazgatója); Ágoston Manóék (Kispesti Textilgyár), dr. Wolf Emil (Chinoin Gyógyszer és Vegyszeti gyár), Bún Józsefék (Leszámítoló Bank vezérigazgató) dr. Kende Artúrék (Magyar Francia Biztosító vezére), Forbáth Imréék (magántanárs, városrendező), dr. Wilhelm Károlyék (ügyvéd), Miklós Andorné, szül. Gombaszögi Frida (a Nemzeti Színház tagja, „Az Est Lapkiadó Rt” és az „Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt főszerkesztője, apám kliense) és húga Gombaszögi Ella, igen népszerű komika, és még sokan mások.

Ezeken a vacsorákon mi, gyerekek, soha nem vehettünk részt, ilyenkor nekünk külön, kicsit korábban tálaltak a gyerekoszobában. Hétköznap vacsora után még esetleg beszélgettünk, zenét, esetleg rádiót hallgattunk. Fürdés után még szabad volt az ágyban kicsit olvasni.

Mindhárman lelkes könyvmolyok voltunk. Jókai és Mikszáth képezték az alapot, Móra Ferenc, Herczeg Ferenc, Molnár Ferenc, később a Harsányi Zsolt életrajzok, a vidám Vaszary regények váltakoztak Verne Gyula képeletgyűjtő utópiáival. De nem maradt ki a német, angol és francia nyelvű gyerek és ifjúsági regények özöne sem, később a versek, főleg Petőfitől József Attilán keresztül Verlaine-ig és T. S. Eliot-ig.

Színházba, operába gyerekkorunkban legfeljebb két-háromszor jutottunk el évente, akkor is inkább operába, balettet vagy János vitézt, Hány Jánost nézni. Nyáron egyszer egy évben az egész család kivonult a cirkuszba.

Szüleim operabarátok voltak, bérletük, páholyuk volt sok éven át. Így mi, gyerekek, szinte úgy jártunk az operába, mint más gyerekek az iskolába. Anyánk előkészített egy-egy még ismeretlen műre, eljátszotta a főbb motívumokat, elmondta a tartalmát, beleszóve hihetetlen mitológiai ismereteit.

Gyerekkorunk nyarai a nagy Labanc úti kertben, a homokozóban, hintákon, fáramászással, uszodába járással a közeli Kadettiskola fakabinos medencéjébe, teltek el. E kirándulásokra vajazott, szalámmival megrakott és zöldpaprikával bélelt zsemlyéket kaptunk.

Néha, nagy ritkán, ha a szülőknek nem volt esti programjuk, meghívásuk, koncertjegyük vagy ha nálunk nem volt vendégség, nyaranta tán 3—4-szer papa, anyám a Fräulein, a három gyerek és többnyire Schulz nagyanyám is, autóval mentünk fel a Guggen- vagy Hármashatárhegyre, ahol nem kellett azt vacsorázni, amit tányérunkra tettek, hanem választhatunk tejszennel, kőrözöttes kifli és szalonnás rántotta közt. Utóételként izes-zamatos erdei szamócát kaptunk, tejszinnel nyakonöntve.

Amíg kisebbek voltunk, szüleink — anyám kezdeményezésére és leghatározottabb kívánságára — évente egy-kétszer elutaztak. Februárban Nizza-ba vagy San Remó-ba, nyáron Sankt Moritz-ba vagy csak a közeli Semmering-re. Apám többnyire egy hét után már elunta és egy elfelejtett bírósági tárgyalásra vagy a bankból maga után küldetett hazahívó sürgöny segítségével hol egyedül, hol anyámmal együtt visszajött. Idővel mama remek megoldást talált arra, hogy apám „ne szökhessen meg”: hajójutakat szervezett Tripolistól az északi Spitzbergenig. Ezalatt mi a villában maradtunk, ahol a Fräulein és többnyire Schulz nagymama is vigyázott ránk.

Nem emlékszem vissza olyan időpontra, amikor nem lett volna legalább a hét végén egy-két meghívásunk gyereksúrra, uzsonnára, később táncórára, leányösszejövételre,

házbálra, legkevesebb 10—20, de többnyire 40—60 résztvevővel, vagy mi ne rendeztünk volna garden partyt a lampionfényes Labanc úti kertben.

Gyerektársaságunk rokonai és szüleink baráti köréből adódott. Apai oldalról Braun Tibor budapesti főgyógyyszerészt, anyai részről Pártos Géza, néhai Nemzeti majd Madách Színházi főrendezőt szeretném megemlíteni.

Juci barátnői közé tartoztak Mártonffy Mária, Pongrácz Zsuzsanna, Goldberger Friderika, Bún Zsuzsi, Forbáth Zsuzsi, Wilhelm Magdi, Aczél Erzs (Cukoripar vezérigazgatójának lánya), Csetényi Zsuzsi (Pesti Hírlap közgazdasági szerkesztő lánya) és Gordon Pancsi (az „elszakíthatatlan” Guttmann Áruház tulajdonosának lánya).

Vera és az én barátnőim voltak többek közt Magyar Bertalan lányai, Éva és Zsuzsi, Agoston Éva, Hiller Kamilla és Gizella, Deutsch Marika, Hevesi Éva (Hungária Jacquar vezérigazgatójának lánya), Mann Daisy (Mann Mihály építész lánya), Weber-Takács József főorvos lányai Márta és Katica, és még sokan mások.

A későbbi velünk bálozó fiúk jelentékeny hányada elpusztult.

Néhányan sikerült még idejében elmenekülni: figyelemre méltó közülük például dr. Szász Tamás, világhíre szert tett pszichológus, a Syracuse New York-i egyetem tanára vagy Bauer Péter, ma Anglia egyik legelismertebb közgazdásza, egyetemi tanár, a Lordok Házának tagja.

Nagyobb korunkban a szünidőben szép külföldi autótutakat tettünk szüleinkkel Ausztria, Olaszország, Svájc legszebb helyeire, anyám vezetése alatt rengeteg múzeum, templom, kiállítás látogatásával.

Nővéreim 14 éves korukban kezdtek magán tánciskolába járni és az évváró vizsgára kapták első hosszú ruhájukat. Engem 12 évvel ért ez a szerencse. Vera táncvizsgájára én is elmehettem, a Szántai néni által komponált hosszú fehér ruhában, lapossarkú lakkcipőben; majd 14 évesen én is bekerültem Gyenes bácsi tánciskolájába.

Báli ruhám története ismét anyám elveit világítja meg: házi varrónőnk, anyám előkelő szalonban csináltatott estélyi ruhájának másolatát készítette el, fiatal lánynak illő anyagból és megfelelően diszkrét kivágással. Ebben Juci nővérem bálozott már egy évet, majd én örököltem, mivel termetem szinte azonos volt az övével. Vera, eltérő termete miatt új ruhát kapott.

Erettségi után két nővérem kémia szakon végzett az egyetemen. Én, a fekete bárány „csak” óvónőképzőbe kerültem, aminek örültem, mert igen szerettem a gyerekeket már akkor is. Engem ugyanúgy nem kérdeztek meg szüleim, hogy van-e kedvem ehhez a pályához, mint ahogyan Jucit és Verát sem.

A szülők teljhatalmúak voltak, a lázadás gondolata fel sem merült bennünk. Tudtuk, okosabbak, tapasztaltabbak nálunk, tudtuk, javunkat akarják és bár kényeztetésben, dicséretben szinte sosem volt részünk, mert a rendes viselkedés, jeles tanulás magától értetődő kötelesség volt, azt is tudtuk, szeretnek bennünket.

Ez a szeretet azonban szemérmes volt, szavakban szinte soha ki nem fejeződött, tettekben, testi gyengédségben ugyancsak ritkán. Születésnapunkon, karácsonykor, húsvétkor a megajándékozás és jókívánságok után kaptunk egy-egy puszit, különben, év közben soha, pedig kivált anyám rendkívül érzékeny, szentimentális természet volt.

Spártai szigorral neveltek figyelemre, egyik főcéljuk az elkényeztetés elkerülése volt. Így például, ha pénzt kértünk iskolai cikkek bevásárlására, az utolsó fillérig el kellett számolnunk. Zsebpénzünk kevesebb volt bármely barátnőnkénél. Nekem férjhezmenetelem napjáig, 1944 elejéig, napi 1 azaz egy pengőm volt, amikor egy presszókávét 1,20-ba került a belvárosban!

Nagyvonalú volt ezzel szemben a kiházásításunk. Mindhármunknak vettek a szülők egy-egy lakást és azt a legjobb lakberendezőkkel rendeztették be. Juci kelengyéjével együtt anyám mindjárt megrendelte Verát és az enyémet is. Éveken keresztül járt hozzánk egy csinos fiatal parasztasszony, aki a számtalan toledós kézimunkamintát hozta, amit aztán fulujában télen az asszonyok ágyneműnkbe, abroszainkba hímezttek.

Megkísérlem nagyjából összeírni, miből állt egy-egy lány staffrunga. Természetesen mindhárman hajszálra ugyanazt és ugyanannyit kaptunk mindenből, csak ki-ki a saját monogramjával.

Az ágynemű anyaga kizárólag a legfinomabb rumburgi vászonból készült. Ágyhuzatot kaptunk fejenként 12 duplát, vagyis tizenkétszer lehetett egyidejűleg két személyre azonos toledó-hímzésű huzatot alkalmazni.

Egy dupla ágynemű tehát 2 visszahajtott, fejfelőli részén dúsan hímezett paplanlepedőből állt, négy nagypárna- és két kispárnahuzat tartozott hozzá, ugyanazzal a mintával hímezve, minden darab közepén a monogrammal.

Ezen kívül kaptunk még egy „díszágy”-at, különleges gazdagon hímezve, csipkebetételt stb. szülés utáni vendégfogadásra, vagy ágybanfekvő, de látogatható betegség esetére.

A pohelypaplanok számára 4 darab áttört anyagból való dunyhahuzat járt. A kelengyéhez tartozott: 24 darab legfinomabb lepedő, monogrammal; 12 személyzeti ágyhuzat, ami egy dunyhahuzatból, egy nagy- és egy kispárnahuzatból, egy lepedőből állt. A lepedő anyaga kissé durvább vagy tán csak vastkosabb volt a miénkénél, a huzatoké pedig fehér, önmagában csikos. A személyzeti ágyneműbe piros monogramot hímeztek; 12 frotír pasztelliszínű törülköző, 12 damaszt törülköző, 6 fürdőlepedő, 1 frotír fürdőköpeny; 12 konyharuha pohártörüléshez, 12 tányérokhoz és 12 evőeszközhöz, 6 durvább edénytörüléshez; 4 darab színes reggeliző abrosz; 6 darab fehér damaszt 6-személyes abrosz, 3 darab legfinomabb „Narancsmintás” 6-személyes; 3 darab „Narancsmintás” 12 személyes és egy darab 24-személyes, hozzájuk megfelelő számú kis és nagy asztalkendő, szintén monogrammal; 1 darab rétesabrosz; 12 porrongy, 6 felmosórongy.

A testi fehéreneműt csak menyasszony korban rendelte meg anyánk a Harisközbeli és egy Dorottya utcai fehéreneműszalonban. A 12 hálóból 6 volt mindennapos, kismintás, angol fazonú, 3 darab batisztból, hímezve és 3 tisztaselyem szaténból vagy creppből készült, nagy himzéssel, rátéttel, díszesen. Hasonló volt a kombinék megoszlása is: 6 darab volt hétköznapra, 3 darab himzett batisztból és 3 tiszta selyemből luxus kivitelben. Ehhez jött egy új és teljes felsőruha készlet: téli-nyári kabátok, kosztimők, ruhák, szoknyák, blúzok, pulóverek. Mindegyikünknek volt egy nemesszőrméből készült bundája is.

Kaptunk fejenként egy monogramos 12 személyes ezüst evőeszközt, sokféle tállal, hal evőeszközzel, külön 12 kompótos, 12 fagyaltos és 12 mokkakanállal, 12 gyümölcsbőz szolgáló késsel-villával és végül 6 kis ezüstfedelű ólomkristály sószórával, két fogvájótartóval, teaszűrővel.

Ezenkívül volt a hétköznapi és az ünnepi 12 személyes porcelánkészlet sokféle tállal, a 12 személyes mindennapi és külön a kristály üveggészlet a likőrös- snapszos, konyakos-, sörös-, fehér- és vörösboros, valamint a pezsgős poharakkal, a kompótos tállal, a hozzátartozó tányérokkal és bőlés készlettel.

Végül következtek a zománcos főzőedények, gyaluk, reszelők, darálók, kávéfőzőgép, konyhai segédeszközök, porszívó, takarítószeres stb.

Szülei hozzájárulás nélkül a házaságkötés elképzelhetetlen volt. Ebben az időben 24 évesen értük csak el a nagykorúságot.

A kérőknek apámhoz kellett elzarándokolni, mégpedig a bankba. Apám mindegyik jövődöbeli vejének — a nem kért hozomány fejében — azt mondta: „Amennyit Te, fiam, havonta keresel, annyi apanázst adok én is a lányomnak addig, amíg erre szüksége van, vagy igényt tarttok.”

A második világháború pontot tett erre a korszakra. Az utókor azonban ezen idők teljesebb megismerésére törekedve érdeklődéssel vizsgálja fiatalágom életmódját. Ehhez remélt valamint hozzátenni ez a visszaemlékezés.